

BENKŐ LÁSZLÓ

Szent László

I.

A LÁZADÁS
PARAZSÁN

lazi
KÖNYVKIADÓ
Szeged

PROLÓGUS

1052

SZENT MIHÁLY HAVÁNAK¹ UTÓJA

A mint a harminc lovas végigrúgtatott a Duna partján, a vízhozta fajtörzsekről szárnyra kaptak a gémek és a kócsagok. A türkiztollú madárka, amelyik a nyár eleji ár után talált vadászó helyre a holtágban, aztán a szomszédos bozótban fészkel, a faágról rendre fejest ugrott a kiszemelt apróhalért. Amint megpillantotta a lovasokat, riadtan menekült a sűrűbe.

Megtréfálta az idei ősz az élőket. A forró nyár után végre kellemes hűvöstre vágyott minden két- és négylábú meg a hegyek-völgyek lombja, ámde a hajnal enyhe után a nap azért csak felkapaszkodott az ég koronájának csúcsára, és ontotta a meleget.

Ezer színben tündökölt a hegyvidék Visegrádtól Esztergomig köröskörül, és a hegyek között kanyargott a Duna ezüstszalagja.

Aranybarna, sárga és rótvörös levélköntöst öltöttek az erdők, és a görög ajkú szerzetesek a Dömössel szembeni barlanglakásokból a napsütésben rácsodálkoztak Isten csöndes világának színpompás halotti ruhájára.

A vitézek leszökkentek a nyeregből, a meghajszolt lovak pedig a Dunára indultak. A vezetéken futtatott is ugyanolyan türelmetlenül igyekezett inni, mint amelyik embert cipelt a hátán, Nyitrától idáig.

Aztán három vitéz elindult a sziklák mellett vezető keskeny gyalogúton a Szent Mihály hegyének. Jóval a Duna felett ásított a barlang-

1. A jegyzeteket, magyarázatokat lásd a kötet végén.

kolostor szája, amit görög ajkú – így mondták: bazilita – szerzetesek laktak. András magyar királlyal és kijevei feleségével érkeztek csaknem hat esztendeje, és a királyi város, Esztergom közelsége miatt jelölte ki számukra lakásul e nehezen megközelíthető barlangot a király.

Mert a görög szerzetes már inkább csak barlangban lakott. S ha nem imádkozott, szüntelen kopácsolással, sziklafejtéssel töltötte idejét, hogy a kőből kivájja a biztonságos otthont. Akik itt éltek, néhány esztendő alatt áldozatos munkával barátságos kis templomot építettek a jól járható sziklába.

A három vitéz – különösen az, amelyik tömött zsákot cipelt a vállán – megizzadt, mire felért a barlang szájához; aztán nagyot szusszanva lepillantottak a folyóra. A Duna most csendes volt, barátságos, és a fényben gyöngyházként ragyogott.

A szerzetesek feje görögül köszönt, és meghajolt.

– Légy üdvözölve Isten szerény hajlékában, nemes Béla herceg! Boldogok vagyunk, hogy láthatunk, s főleg épségben, egészségben.

– Legyetek ti is üdvözölve – felelte a herceg. – Mindig szívesen látogatok el ide, mert a ti tiszta szívetek engem is megtisztít, és szeretettel tölt el. Megnyugszom, ha köztetek vagyok, és elfelejtem, mi minden vár rám odalent. A vitézem hozott némi alamizsnát – mutatott a sziklafal mellé állított bőrsákra. – Fogyasszátok egészséggel! Ezt meg neked hoztam, gazdálkodj vele belátásod szerint.

A megvakított és megsüketített Vazul fia, Béla herceg – a harminchatodik esztendejét töltötte be éppen – egy aprócska bőrzacskót nyújtott át a szerzetesnek, aki zavarában dús, ősz szakállát simogatta.

– Már épül a klastrom Visegrádban – folytatta a herceg. – Nemsokára átmehettek. Kényelmesebb lesz, mint ez.

– Ha át is költözünk, ezt a barlangot nem hagyjuk sorsára végleg – dörmögte a szerzetes. – Ebben annyi a szeretet, hogy a lélek nem lehet meg nélküle. A szeretet és a munka, herceg! Csak egy üreg volt itt, és nézd, mit alkottak belőle a testvérek!

András király öccse lassan hozzászokott a félhomályhoz, és igencsak elcsodálkozott, hogy az utóbbi másfél évben mennyi minden készült itt. Egy háromhajós, aprócska templombelső kezdett kibontakozni a sziklából, és a véső meg a kalapács már egy oltárt is kikopogtatott, amely felett a Megváltó teste függött fakereszten, előtte pedig két ezüst gyertyatartóban égett az apró láng.

Ezeket Anasztázia királyné, András úr felesége ajándékozta a jámbor lelkeknek, akikkel azért szeretett együtt lenni, mert értette a szavukat. A magyar túl nehéz volt a Kijevből érkezett királynénak.

– Itt van-e a barátom? – kérdezte a herceg. – Beszédem lenne veled, ha alkalmas.

– Fölment a hegyre – felelte a szerzetes. – Össze kell gyűjteni a fát télire. Meg aztán néha ott elmélkedik egymagában, sziklán üldögélve, én pedig hagyom, hadd tegye. Néha teljes éjjeleket tölt odafent. Már várta, hogy meglátogasd.

– Honnan tudod? Mondta netán?

– Csak a Dunát figyelte. Különösen a nyár végén, amikor a némettel verekedtetek Pozsonynál. Nem mondta, hogy rád vár, de tudtam.

A herceg számára egyértelmű volt, hogy ezek a jámbor emberek belátnak mások lelkébe. Elindult hát az ösvényen, ami vargabetűket irt, hogy könnyebb legyen a kapaszkodás. Aztán odafent elkiáltotta magát:

– *Georgioooooosz!*

Ölyvek viszonozták a hangot, vijjogva szálltak a szélben. Dömös felől fűjt a hegyoldalra, és a madarak az áramlattal vitorláztak. Magasan néhány apró pont körözött: keselyűk figyelték a vidéket, hol adódik egy elhullott állat. Nyáron a kisebb riválisaik, a hollók és a varjak jóllaktak Pozsony környékén emberhússal.

– *Georgioooooosz!* Barátom! Merre vagy? Hej, Örkény!

Valaki azt kiáltotta vissza, hogy a keresett szerzetes a Sasok Szikláján dolgozik, és Béla herceg elindult oda.

Először csak egy hajlott hátat látott meg egy szőracsuhát, aminek a gazdája éppen a rőzsét kötözte.

– Hát rád letem végre! – szólította meg a herceg, és a barát megfordult.

Felegyenesedett, és láthatóvá lett szálas termete, égő tekintete, öles válla. Az idő alig fogott rajta, gondolta a herceg, csak a vállig érő haja és a mellét verdeső szakállá lett szürkébb. Néhány esztendővel számított többet Bélánál, de ami kettőjüket összekötötte, ahhoz a rohanó és egyre csak fogyó emberi időnek semmi köze nem lehetett.

– Vártalak, tudod-e? – lépett előre a szerzetes. – Éjt nappallá téve. Megéreztem, hogy jönnöd kell.

Aztán térdre ereszkedett, hogy kezet csókoljon, de a herceg megelőzte. Felemelte, és amúgy férfimód megropogtatták egymás csontjait.

– Nem felejtettelek, Örkény. Hogy is tehettem volna? Csak hát a háború...

– Egész nyáron lestem a Dunát – pillantott a herceg szemébe a szerzetes. – Amikor Kisasszony havának a végén megláttam az első hajóroncsokat meg az úszó deszkákat, örvendett a szívem. A többiek a barlangban imába fogtak a megholtak lelki üdvéért, én azonban örvendeztem,

mert tudtam, hogy győztél. Nem is volt kétséges soha, hogy legyőződ a németet. Aztán jöttek a hírek meg a mesék arról a Zotmundról...

– Nem volt az mese, barátom! – emelte az ujját a herceg. – Zotmund vitéz valóban lemerült, és tönkretette a császár hajóinak palánkját a víz alatt. Megékelte, megfeszegette, léket vágott rajtuk, aztán megteltek vízzel.

– Ismertem azt a fickót – így a szerzetes. – Mi Kundnak hívtuk. Olyan, akár a hal, a lételeme neki a víz.

– Győztünk, Örkény, Isten megadta! Megint! – telepedett a sziklára a herceg. – Hogy élsz?

A szerzetes nem felelt rögtön. Mintha azon töprengett volna, mivel kezdje. Aztán leült a herceg mellé, hogy a válluk összeért, és amikor belefogott, tompán kondult a hangja.

– Rég nem szólított senki Örkénynek. Tudod, hogy pogány név, akkor hát miért illetsz vele?

– Mert így hívtak. Örkény vitéz a szívemnek kedves, egy név pedig sosem lehet pogány, legfeljebb a viselője. Kevés tisztességesebb katonát ismertem nálad.

– Csak az igazat mondtam mindig. Krisztus is azt hirdeti, hogy hamisságban ne végy részt, és a szavaid a valót adják vissza.

– Ebből is látszik, hogy az igaz hit benned él – jegyezte meg a herceg. – A kereszt felvétele világosságot gyújt bennünk, hogy fény essen a jóra, ami addig sötétségben élt valahol, nagyon mélyen – mutatott a szívére és a homlokára. – És most nyugodtabb vagy-e Georgioszként, vagy többnek érezted magad Györgyként a keresztiségben?

– Örkény... Georgiosz... György... A lelkem azt mondja, jó neki így – felelte a szerzetes. – A szívem meg azt, hogy szolgáljam Istent. Az agyam pedig folyvást dobolja, hogy ne feledjem Örkényt sem. Amiként te sem, uram, az Adalbert nevedet, a Béla mellett.

– A lélek, a szív és az agy... Mindháromnak igaza van, barátom. Valahogy belé kellene ültetni ezt minden emberbe, de a Mindenhatón kívül senki nem képes erre. Csak a lelkét csiszolhatja egyre tisztábbra, ha akarja, és ha hallgat az isteni szóra.

A szerzetes némán bólintott.

Dömös mélyen alattuk szunyókált a meleg délutánban, és a hegyvonulatok felett a Pilis belsejébe láttak. A távolban kéklettek a Fejérvárt takaró gerincek, ahol az erdőjárók gyakorta elbotlottak a kétségbeesett menekülésben elhajtott, avar borította német vértdarabokban és a rozsdás fegyverekben. Vértesnek hívták a hegyet a nagy csata óta.

– Szükségem lenne rád, barátom – folytatta a herceg. – Ezért is inkább itt beszélgetek veled, hogy más ne hallja, bár tudom, hogy nincsenek titkaid a társaid előtt, és ez így helyes. De most a válaszat akarom hallani. A fiaim mellé nevelő kell.

Örkény felpillantott, és a herceg szemét vizslatta.

– Hiszen annyi pap lebzsel Krakkó várában, uram! Biharban is vannak sokan, meg Nyitrában... Minek kellenék oda még én?

– Mert nekem nem mindegy, kitől kapják a hitet, a tudományt, és kitől a másféle igazságot.

– Csak egyetlen igazság létezik, amelyik...

– Nem így van, Örkény! – szakította félbe a herceg. – Olyasféle igazság is létezik, mint a tied. Ami nemcsak igaz, de valóság is egyben. Amikor nemrégiben ezen töprengtem, eszembe jutottál.

– Csak feltártam előtted az igazat Imre herceg haláláról, az apádról és a felesége rokonságáról, meg arról, ami az apád megvakítását, megsüketítését követte. A lelkemben lakozó isteni esszencia nem hagyta, hogy hallgassak róla.

– Aztán elvonultál a Pilisbe, onnan meg ide, a bazilitákhoz.

– Befogadtak – dörmögte Örkény. – Megszerettek, és én is őket. Egyenes emberek, és boldogok a maguk egyszerűségében.

– De az vagy-e te is? Az isteni boldogságot megtaláltad, de rálelt-e Örkény is a magáéra?

– Örkény már nem számít. Az sem, hogy elégedett-e magával György vagy Georgiosz, a remete.

A herceg felegyenesedett, és megérintette a szerzetes vállát.

– Örkényre még munka vár! Hát nem érted? Nem bízhatom a fiaim nevelését akárcikre! Azt kívánom, hogy gondolkodj el, és kövess engem Biharba! Az idősebbik fiam, Géza, Nyitrában lakik, a kisebbik, László, Biharban, a legkisebb, Lambert pedig Krakkóban. A lelkük tisztaságáról, Isten parancsolatainak megértetéséről már van, aki gondoskodik. A múlt igaz megismertetését azonban nem bízhatom egy német papra, se egy lengyelre. Mit tudnak azok a magyarról? Jobbára csak annyit, amennyit maguk is megtanultak a magisztertől, ám az legtöbbször egyenlő a semmivel. Olyanra van szükségem, aki ott volt, amikor a nagy események megtörténtek, és a maga bőrén tapasztalta azokat. Mikor adsz nekem választ, Örkény?

A szerzetes elmosolyodott dús bajusza alatt, és a szakállába túrt.

– Egyszerűen meg is parancsolhatnád, hogy kövesselek, hercegem.

– Csakhogy veled ilyent nem tennék. Erőszakkal el nem vinnének. Mi értelme is lenne? A testedet parancsszóval kiragadhatom, de mit érek

vele, ha a lelked másutt marad? Nekem Örkény kell, a szabad ember. Mindent nem oldhatok meg csakis paranccsal.

– Tehát, uram?

– Azt szeretném, ha velem jönnél, mégpedig most – nehezedett Béla keze újfent a szerzetes vállára.

– Erős a fogásod, bajnok – jegyezte meg mosolyogva Örkény. – Ez tetszik nekem. De... most még nem megyek. A szívem azt mondja, maradjak, és elébb meg kell értenem, miért ezt parancsolja. Bizonyal kötelezettségeim vannak a testvérekkel szemben. Arra kérnélek, hercegem, hogy gondold át te is. És ha legközelebb eljönnél, tudni fogom, hogy alaposan megfontoltál mindent. Akkor majd követni foglak.

– Nem tudom, mikor jövök el legközelebb.

– Nem baj. Isten időtlen, csak mi nem vagyunk azok. Várni fogom a jöttödöt, uram.

– Mint Örkény, vagy mint Georgiosz, a bazilita szerzetes várod majd? – fürkészte a szemeket és a magas homlokot Béla.

Választ azonban nem kapott.

Ellépett a férfitől, és csendesen annyit mondott még:

– Értelek. Jól van, legyen neked igazad. Gyere, cipeljük le a rőzsét! Adj nekem is a vállamra egy köteget, Isten embere!

TARTALOM

PROLÓGUS (1052)	5
1057.....	11
1058.....	50
1059.....	81
1060.....	107
1061.....	209
1063.....	250
1066.....	299
1068.....	326
1071.....	360
EPILÓGUS (1072).....	409
JEGYZETEK, MAGYARÁZATOK	415